

TREMINTINYS

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS LEIDINYS

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

Nr. 12(45)

1991 m. birželis

GEDULIO IR VILTIES
DIENA

Mūsų tikėjimas amžinas ir nenugalimas

Kaune, ant aukščiausios Ažuolyno šlaito kalvos, ties geležinkelio, ką tik iškilo kryžius, įprasmindamas istoriją ir laiką. Jau 50 metų nuo tos dienos, kai tūkstančiai Lietuvos žmonių pro čia iškeliajo į amžinojo šalo žemę.

"Leiskit į Tėvynę, leiskit pas savus", - galingai suskamba iš visos Lietuvos suvažiavusių trijų dešimčių tremtinių

chorų balsai. O prasidėjęs lietus tarsi norėti priminti, jog esame po Tėviškės dangumi. Tylos minute pagerbiame žuvusių Sibiro kankinių atminimą.

-

"Kokie dideli mūsų dvasios turtais, nužerkime nuo jų raudonąsias dulkes, - įžanginiame žodyje taria Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos prezidentas Balsys Gajauskas. - Jie la-

bai reikalingi atgimstančiai Lietuvai. Mūsų, buvusių laisvės kovotojų, tremtinių, dvasinė šviesa ir ištvermė tegu stiprina silpniesniuosius."

Prie suliepsnojuvio aukuro atidengiamai memorialinė šios šventės atminimo lenta. Ją sukūrė buvęs politinis kalinas Pijus Krušinskas. Žu-

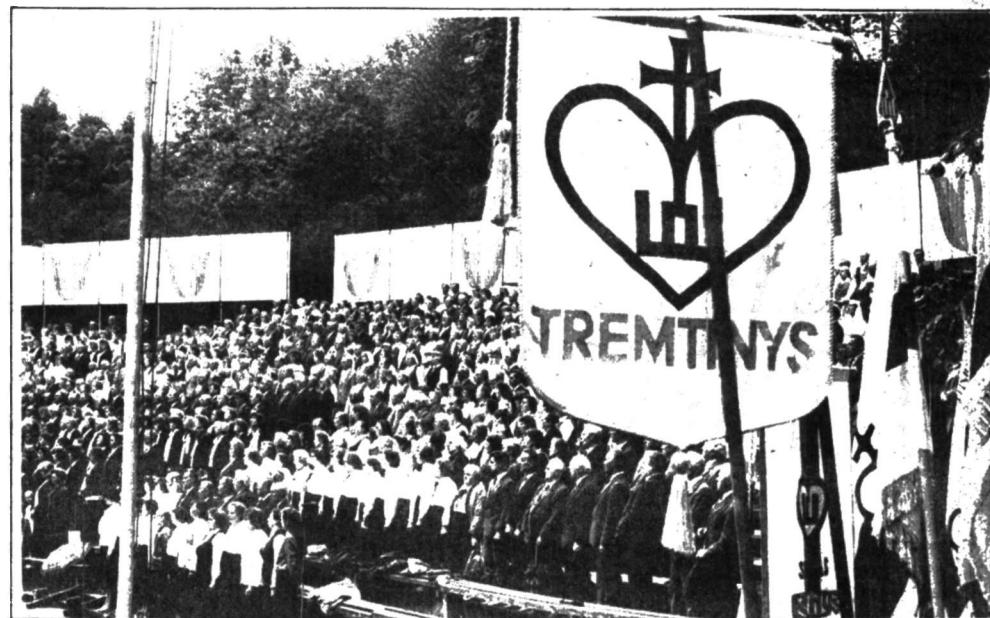
vusiųjų 1941 m. Kauno sukilimo dalyvių pagerbtį i jų palaidojimo vietą su vainikais nueina kovų bendražygiai. Juos lydi jaunieji skautai.

Ne atsitiktinai tarp mūsų organizacijos skyrių vėliavų ir trispalvės bohuoja žydų nacionalinė vėliava. Šalia jos nemažas būrelis žmonių hebraisku akcentu šnekučiuoja lietuviškai. Jie, iškilmingai pasipuošę, atėjo pagerbtį savo tautos ir visos Lietuvos tautos politinių kankinių atminimui.

"Gerau atsimenu 1941-ųjų birželio 14-osios naktį, kaip Kauno senamiesčio važinėjo sunkvežimiai, kaip beldė į duris, varė žmones ir grudo į užkaltus gyvulinius vagonus," - pasakoja žydų kultūros draugijos atstovė, buvusi Sibiro tremtinė, III profesinės mokyklos darbuotoja Fryda Freidkelienė. "Septyni ir pusė tūkstančio žydų buvo ištremti iš Lietuvos - teisininkai, gydytojai, pramoninkai, pirkliai". Ji prisiminė ta kelionę su savo mažamečiais dvyniais broliukais, kurie troškulio ir alkio glėbyje vis prašė "kiaušinėnės kaip Kaune". "Dabar tokiais sunkiais Lietuvai laikais reikia būti draugiškiems ir laikytis tos aukštostos europietiškos kultūros, kuri buvo būdinga Lietuvos žmonėms, atsidūrusiems Rytuose, toli nuo Tėvynės," - pabrėžė ji. Dainų slėnyje nuvilinojo dvi melodinges ir graudžios žydų dainos.

Šventėje dalyvavo ir eiliuotą žodį tarė "Benamijų" tremtinių poezijos antologijos autorai - Juozas Raulynaitis, Leonardas Matuzevičius, Rozalija Preibytė - Valiūnienė ir kt. Sventės laureatų tapo buvęs tremtinys poetas Juozas Kinderis. Už eilėraščių knygą "Šaltoji žemė Vorukta" jis pelnė Valstybinės įmonės "Koordinatės" literatūrinę premiją. J. Kinderio kūrybą gerai įvertino ir apibūdino šventės organizacinio komiteto narys poetas Robertas Keturakis. "Šio poeto žodis, eilėraštis prisilaudžia prie Antano Miškinio "Septynių sopolio raudų". Ašuntosios raudos, nei devintosios, nei visų kitų, Dieve duok, - jau negali būti", - kalbėjo jis.

Nestigo šventėje dvasingumo, meilės tėvynei, gamtai ir žmogui, vilties, kad Lietuva tikrai bus nepriklausoma. "Veto" okupantams, "veto" melui. Te kuo garsiau gaudžia Lietuvos atgimimą bažnyčių varpai, te kuo aukščiau tiesiasi laisvės išsiilgusi tauta. Tokia mintis nuskamba eiliuotuose posmuo-

Jungtinio Lietuvos tremtinių choro fragmentas

Bernardas Brazdžionis su mumis

Buvę rezistentai Marija Gražulienė ir Vytautas Balsys su jaunaisiais skautais garbės sargyboje

Sventės laureatas poetas Juozas Kinderis ir buvusi rezidente politinė kalinė Natalija Pupeikienė

se, kuriuos skaito pats autorius - garbingasis svečias poetas Bernardas Brazdžionis, nepalažiamas politinių kankinių sielos dainius. Poezijos ir dainų šventėje aidi likimo brolių ir seserų eiliuoti posmai. Ne vienam jų muziką paraė Kauno choro vadovas, Krasnojarsko tremtinys Antanas Paulavičius.

Smagu, kad jungtiniam chorui diriguoja vienas po kito vienuoliukas dirigentų: P. Grigaliūnienė, B. Gurskienė, O. Tautkutienė, A. Padleckis, A. Driukas, R. Gasiūnienė, O. Strazdienė, A. Jusys, A. Paulavičius, A. Mišeikis, D. Jakubonis. Ypač jautriai skambėjo Kėdainių politinių kankinių ansamblis atliekamos dainos (vadovas A. Šablevičius).

Aidėjo gaudė Ažuolyno slėnis, chorų dainoms pritarė visi susirinkusieji. Renginį pažairinė dramos teatro aktorių Olitos Dautartaitės, renginio vedėjų - Petro Venclovos, Ineses Paliulytės improvizaciniu skaitymų.

Lietuvos Parlamento ir Vyriausybės vardu renginio dalyvius pasveikino AT pirmininko pavaduotojai Ceslovas Stankevičius ir Kazimieras Motiekia. "Visiems mums reikėtų jaustis kaip iš "ten" grįžusiems. Tada labiau susivienytume. Padėkite mums savo dvasios stiprybe, kad sugrįžtume tie, kurie buvome paklydę, padėkite mums, kad būtumėte verti jūsų. O tiems, kas dejuoja, kad sunku gyventi Lietuvoje, pasakykite, kad sunku gyventi be Lietuvos. Jūs tai žinote. Mes turime būti Lietuvos pusėje", - kalba Č. Stankevičius.

Skamba aidi tautos gy-

vastis, jos sopolio ašara, jos giesmė, malda ir tikėjimas... Tikėjimas savo teisumu, laisvu Tėviškės dangumi. Mūsų tikėjimas amžinas ir nenugalimas.

Vanda PODERYTĖ

Algirdo KAARIO nuotraukos

Norėčiau pabučiuoti kojas

Birželio 15 d. buvau Ažuolyne, Dainų slėnyje. Girdėjau buvusių tremtinių ir kankinių dainas ir krauju, ašaromis, kancią ir ryžtu persunktą poeziją. Norėjau atsklaupti ant kelių, pabučiuoti jų kojas ir padėkoti už tą jų nežmoniškai didelę auką, bet neturėjau progos, todėl tai darau darbar per laikraštį.

Norėčiau surinkti visą tą vargą ir paaukoti jį ant Viešpaties altoriaus.

kun. Juozas SESKEVICIUS

SAN PAULAS, BRAZILIJA

1991 m.

birželis

TREMTINYS

2

Iš daugelio jaunystėje išmoktu loptyniškų posakijų geriausiai isimini: Salus patriae suprema lex (tėvynės gerovė - aukščiausias įstatymas). Tėvynės gerovės kriterijumi matuodami šiandieninio supainioto mūsų gyvenimo įvykius, matome, kas gera ir kas "istorijos klaida", kur tikrasis keliai, tiesa ir gyvenimas ir kur "aklavietė". Matome, kad apgaullingasis LAF tai ne Lietuvos Aktyvistų frontas prieš vokiečius ar bolševikus, po pirmosios okupacijos sukurta, o dabartinių "buvusių" suorganizuotas Ateities forumas, vedantis į siaubingą Lietuvos praeitį. Pagal tą senajį Tautos gerovės kriterijų vertindami šios dienos įvykius, nesunkiai suvokiame, kas ko siekia. Vadovaudamiesi šiuo aukščiausiu įstatymu, galėtume daug nuveikti savo Tėvynės labui. Tauta tai irodė istorinę praeitytę ir dabar: paskelbė atkuriant

kotis. Kaune Teisingumo ministerijos rūmu bokšte, buvo užrašas: "Justitia est Fundamentum Regnorum" (Teisingumas yra valstybingumo pagrindas).

Okupavus Lietuvą, 1940 06 15 šis užrašas buvo panaikintas, o buvę mūsų teisėtvarkos darbuotojai tapo sovietinių liaudies teismų, ypatinguji pasarytėliai bei karinių tribunolu patyčių objektu. Pečioros geležinkelio statybos trasoje buvo nukankintas buvęs Lietuvos finansų ministras Julius Indrišius. Kriminalistų buvo nužudytas prokuroras gen. Vymeris - invalidas, medine koja. Mat pagal kriminalinių kalinų nuostatą visi "fašistinės teisėtvarkos" darbuotojai turėjo būti skerdžiami. Taigi sovietinė teisėtvarkačia, lageriuose, buvo vykdoma iki galio.

Stebėtis tenka, kad iš mūsų at-

gentai ir jų suklaudintieji - atsipeikėkit, supabuskit, supraskit ir pripažinkit Tautos šventą teisę i visišką nepriklausomybę. Nepykt, kad ne jūs dabar valdžioje. Jei verti būsi, gal vienas kitas grįsči. Nesupriepriešinkite savęs su Tauta. Ir jūs daug gero galėtumėte padaryti Tėvynėi, jei Tautos šventus siekius suprastume "dorai", lietuvių žmonės. Ne per Maskvos prizmę. Ačiū Apvalzdai, šią sunkią Tautos išbandymo valandą mes turime V.Landsbergi.

Blochio imperijos pasėtas blogis ir toliau skatinamas. Tai verčia būti mus budriais, atskirti melia, ižvelgti klastą. Argi nepasiklydo gerb. Bendinskas, kuri pažiūstame iš gerosios pusės, padildydamas dabartinių LAF eiles. Arba didžiai gerbiamas tévas Stanislovas Dobrovolskis, labai daug gero padarės savo doro gyvenimo pavyzdžiu ir veikla, irgi nuejes į LAF eiles. Apsigalvokite, gerbiamieji! Jūs esate herojiski ir nusipelne žmonės. Tiesa, nemažai suklaudintų dorų žmonių patikėjo blochio vadams. Jie galvas dejo už "žviesų rytą", "za rodinu", "za Stalina". Jūs smerkti nevalia, tačiau ir jų kladui kartoti nereikia.

Noriu dar tarti keletą žodžių apie tuos "laiminguosius" savo tautiečius, kurie, baigiantis karui, pasitraukė į liepsnojančius Vakarus, į nežinią. Dauguma per vargus ir netekis pasiekė JAV, Kanadą, Australiją ir nebogai ištisia. Jie pavyko išvengti žudynių tėvynėje, lagerių bei tremties į Sibirą, tačiau jie taip pat tapo mūsų tautos tremtiniais. Neteisinga buvo sovietu valdžia bei jos suklaudinti mūsų žmonės, kaltindami pabégėlius nebūtai nusikaltimais, šalies apiplėšimu, pagaliau Tautos išdavyste. Tai šlykštus, niekuo nepagrįstas melas. Jūs tarianus nusikaltimus fabrikuodavo Maskvos sukurtais prie JAV teisingumo ministerijos specialus departamentas "OSI". Jame aktyviai bendradarbiavo generalinis prokuroras Rudenko ir iš Lietuvos - Bakucionis. Jie, nesunkiai pasinaudodamiesi amerikoniška demokratija, "demaskuodavo" į JAV pasitraukusius "karos nusikaltelius", prakišdavo sufabrikuitus duomenis ir emigrantui būdu atimama JAV pilietybė. Po to jis būdavo deportuojamas į SSSR, ir su juo būdavo susidorojama, kaip su karos nusikalteliu. Taip buvo terorizuotas Kauno burmistras Parčauskas ir daug kitų. Jei ne advokatas Žumbakis ir kitai jauni advokatai lietuvių, stoję ginti tautiečių ir demaskavę "OSI" veiklą - dar ne vieną emigrantą būtų nugalabine.

Taigi ne pyragai buvo ir mūsų emigrantams - tremtiniams. Jei jie ką ir išsivežė, tai tik Tėvynės meile ir daile Lietuvos. Tā skolą jie šiandien sukaupu grąžina Lietuvai, gynę ir gina ją ten, kur mės negalime.

Baigdamas kreipiūsi į visus tremčių brolius: mes daug kentėjome, bet nepamirškime, jog kentejo ir kiti. Daramė, ką galėjome, bet to per maža, kadaptume laisvi. Reikia, kad visa Lietuva vieningai to siektų, kad Tėvynės gerovę mums visiems taptu aukščiausiu įstatymu.

JUOZAS ENČERIS

LENKIJA. Lomža - jotvingių žemėje. Jos vyskupija nuo amžių jungia lietuviškas parapijas: Punską, Smalėnus, Seinus, Suvalkus. Čia pirma kartą per 600 metų Lietuvos katalikų visuomenė susitiko su Romos popiežiumi. Sventasis Tėvas ir tikėjimas vienija mus - lietuvius ir lenkus - daug labiau, negu bendra praeitis ir siekia išeiti iš komunistinio lagerio. XIV a. Lenkijos karalius Jogaila į lietuvių kalbą išvertė "Tėve mūsų". Ir tai mus sieja, mums brangu. Kelionės dulkes į gėlių žieduose galėjome susimasti apie Dievą, Tėvynę ir save. Akimirkšniu prabėgo valandos su Jonu Paulium II. Popiežius kalbėjo lietuviškai su didele meile mūsų taučiai. Esame paskutinieji iš Europos tautų, priėmę krikštą. Gal būt sulauksime, kad Jonas Paulius II atvažiuos į Lietuvą palaiminti okupantų mindomos mūsų žemės.

Algirdo KAIRIO nuotrauka

Birzelio 23 d. sukakčiai

Gerbiama redakcija,

Norėčiau priminti keletą faktų, kurių dabartinėje spadoje neradau. Noriu priminti vėliavos iškėlimą Prisikėlimo bažnyčios bokšte 1941 m. birželio 23 d. Tą dieną Kaune prasidėjo sukilimas. Apie 12 val. iš Kauno radiro pasigirdo Lietuvos himnas ir pranešimas apie Laikinosios Lietuvos vienybės sudarymą. Vidurdieni, apie 2-3 val., virš miesto pasirodė lektuvas ir dūmais pradėjo raižyti danguje: TEGYVUOJA NEPRIKLAUSOMA LIETUVAI Buvo ir šauktukas sutušku. Taip danguje išraižyti galėjo tik labai aukšto piloto lakūnas. Kur jis šiandien? Koks jo likimas?

Birželio 23 d., kai tik buvo iškelta vėliava Karo muziejaus bokšte, buvo keliama vėliava į Prisikėlimo bažnyčios bokštą. Tam ryžosi grupė partizanų. Vėliavos laikdliko nebuvo, iškelta vėliava reikėjo prireisti prie buvusio bokšto kryžiaus, kurio skersinį bolše-

vikai buvo nukapoje. Tuo metu miestas dar buvo likę sovietinės kariuomenės daliniu. Jie, pamatę bokštę žmones su lietuviška vėliava, pradėjo į juos šaudyti. Vienas buvo nukautas, keli sužeisti. Po kurio laiko partizanai vėl lipio į bokštą. Ir antrą kartą jie buvo apsaudytai, du nukauti, vienas sužeistas. Vėliavą pavyko iškelti tik iš trečio karto. Vienas žuvusiu buvo tutorius Bioševas. Jūs buvo du broliai. Žuvusysis buvės skautas, "Aušros" gimnazijos moksleivis. Lietuvos tutoriai visada buvo ištikimi Lietuvai.

Apie ši vėliavos pakėlimą 1949 metais man pasakojo inžinierius (tada studentas) Mačiukinas, gyvenę netoli ese ir visą šį įvykių gerai mates. Gal jis žinote daugiau apie šį įvykių? Gal žinote kitų žuvusiu pavardes? Reikėtų juos jamžinti Prisikėlimo bažnyčioje, memorialinėje lantuje.

Vytautas DAMBRAUSKAS
KAUNAS

iki 1951 m. Sunču, vargu ar jmanoma dabar pasakyti, kiek iš viso pulko 1948-1952 m. buvo areštota lietuvių ir latvių tautybės kareivių. Nebaudžiami visagai Stalino-Berjės parankiniai slautėjo visur. To pamirsti negalima. Gal atsiliepę paminėto pulko k/ d 62102 (8-asis aerodromų statybos) kareivių, seržantai - Stalino teroro aukos ir jų artimieji ir pateikis naujų faktų, nes aš kaip kareivis ne visku žinojau, o ir negalejau žinoti detalai apie paminėtus procesus, įvykius.

Tais metais, o ir vėliau daug buvo kalbama apie Karpatų (Vakarų) Ukrainą. Apie tarianus nacionalistus ir jų vadą Stepaną Benderą. Piešiama viskas juodioms spaivomis. Teko taurauti čia, Kolomyjos mieste, Ivano Frankovsko srityje. Nuostabiai puikus krasatas. Nuosirdus, taurių širdžių žmonės. Tačiau stalininis teroras palietė ir juos. Vyko prievarčinė kolektyvizacija. Visi įvykių panašūs kaip iš vandens lašai į to meto įvykius Lietuvoje. Siučių enkavedistai ir NKVD daliniai. Netoli mūsų kareivių buvo kalėjimas. Ne karta mačiau, kaip enkavedistų kareivių koloninis vežė žmones į geležinkelio stotį. Skaudu buvo matyti kolonoje moteris su mažais vaikais ant rankų, pusiau nuogus vaikus, skudurais prisidengiusius, vos paeinančius vyrus. Skausmo, krauju ašarų pakakojančius Karpatų (Vakarų) Ukrainai.

Vytautas RIMGAILA
KLAIPĖDA

Kur jūs, pulko draugai?

dovanotą Mikos nuotrauką.

Kariname dalinyje 62102 apie 60-70 proc. buvo lietuvių ir latvių tautybės kareivių. Po Mikos paslaptingo aresto pulko vadovybe ne juokais sukrėtė naujas įvykis. 1948-ųjų metų liepos mėn. iš pulko organizuotai bėgo - dezertyravo 10-12 elinių kareivių lietuvių grupė. Kilo didelis šurmulyas. Kiek pamenu, pabėgę vaikinai buvo iš Jonavos ir kitų vidurio Lietuvos rajonų. Vienas jų buvo vedėjas ir apdovanotas medaliu "Už darbo saūnumą". Iðomai buvo organizuotas šis pabėgimas. Tuo metu Kaliningrado srity keliai ir tiltai buvo atidžiai saugomi. Tikrino dokumentus ir leidimus. Žodži, griežta judėjimo kontrolė. Vienas iš bėgilių dezertyrų užsidėrė seržantu antpetiū, atseit grupės vyresnysis. Likusieji éjo rikiuotėje, vadovaujami "seržantu". Einančių rikiuotėje nei patruliai, nei tiltų sargybiniai neliesdavo, dokumentu netikrindavo. Keliias visur laisvas. Kiek vėliau, po teismo, mus pasieké šnekos, kad tokį patarimą bégliams davę vienai 1944 m. šaukimų seržantus ukrainietis.

Iš pulko 1947 m. dezertyravo keletas ukrainiečių. Po to pulko vadovybės įsakymu buvo pradėtas sekti kiekvienas mūsų žingsnis. Iš patikimų senų ka-

reivių pulko vadovybė už pulko ribų išstato ginkluotus slaptus postus. Visur griežta kontrolė. Dėl visos pastangos pabėgusius kareivius sugauti. Padendant miesto valdžios organams, visi dezertyrai buvo suimti ir sustiprintos sargybos atvesti į pulką. Kareivius įbanguinimui organizuotas triukšmingas karos tribunolo teismas - posėdis. Kiekvieną teisiamąją saugojo sargybinis. Tribunolas paskyrė kiekvienam labai griežtą bausmę po 10-15 metų kalėti. Pulkų politividavos organizavo triukšmingą mitingą karos tribunolo nuosprendžiamus pritarimų ir dezertyramų pasmerkti. Koks tolesnis nuteistųjų likimas, nežinias. Ar išvengė represijų, Sibiro, tremties nuteistųjų artimieji, tėvai, giminės?

1948-ųjų metų vėl rugenį pulkais buvo perkeltas į BTSP Bobruisko miestą, Kaliningrada, Nivinsko kariniame miestelyje liko dalis autokuopos ir dalis techninės remonto kuopos, kurių eiliniu kareiviu tarnavau ir aš. 1949-ųjų metų vasario mén. iš Bobruisko atvykės pulko politinio skyriaus viršininkas, surinkęs mūsų kuopą, papasakojo: "Bobruiske demaskuota ir areštota užsimaskavusi grupė buržuazinių nacionalistų". Išskaičiavo jų kaltes. Jie ilgą laiką dainavę fašistines

dainas, o pulko vadovybė apie tai nieko nežinojusi. Bet samoningu kareivai padėjė demaskuoti... Supratome, "informatorius" atsirado ir tarp lietuvių.

Mes, lietuvių ir latvių, rusų kalbą mokėjome silpnai, o apie dainas ir kalbėti netenkia. Maitino blogai, o darbas sunkus, varginantis. Tačiau karininkai versdavo dainuoti tarianas "džiaugsmo" dainas. 1949-ųjų rudenį mūsų kuopa buvo perkelta į Bobruiską - pulko dišlokacijos vietą.

Tada ir sužinojomės detalių, apie ką, kalbėjo atvykės papulkiniukis - politinio skyriaus viršininkas. Pasirodo, kad buvo areštota grupė lietuvių kareivių. Kur jie dingi ir kiek jų buvo areštota, mes taip ir nesužinojome. O jū, tarianas "demaskuotų" nacių - liaudies priešu, kalte štai kokia. Paaškėj, kad tie areštoti kareivėliai dainavo patriotinės lietuvių liaudies dainas "Palinko liepa šalia kelio", "O, neverk, motušė..." ir kitas. Ilgėjosi jauni kareivėliai lietuvių, latvių, nuašinti katorginio darbo, tėvų giminėnamų, tėvynės Lietuvos, kuri pludo ašaromis ir vilko katorgos jungą. Nuo amžių daina lietuvių guodė, stiprino jo valia ir t.t. Pasiekdavo mus žinios, tiesa kulkios, apie areštus ir tremimus Lietuvos. Pulke pavieniai areštai vyko

1991 m. birželis

TREMTINYS

3

IŠ TREMTINIŲ
POEZIJOS

Ona PADVARIETIENĖ

SUSTOKIT, EŠELONA!!

Sustokite, sustokit, ešelonai,
Vergams dar leiskite Tėvynę apgailėt -
Jos pievų rasą dar pajausti kojom,
O lūpom žemės grumštą palytēt...

Suskirdusiuos dehuos grabnyčia dega,
Suklupę šaukiam Viešpatį dangaus:
"Pažvelk, o Viešpatie, į mūsų žemę.
O mūsų brolius brožudžius sudrauski!"

Sustokite, sustokit, ešelonai,
Dar motinos kapus tik aplankys,
Dar parymos prie plieno plūgo broliai,
"Sudiev" savai jaunystei pasakys.

Sesulės dar paverks žaliuos darželiuos,
Paglostys balto klevo stakleles.
Liūdnai pažvelgs į pilką kaimo kelią
Ir savo šilko kaspinus numes!

Sustokite, sustokit, ešelonai
Prie mūs sudegintų išniekintų namų!
Ar gaila jums, kad varganon kelionėn
Paimsim mes saujelepelenų...

1948 m.

Rožė POŠKIENĖ
LIETUVAI

O Lietuva! Pasaulio kryžkelės smūtkeli,
Erškėčiais vainikuota, nebylė,
Jau šimtakart kankinta ir tremta,
Savų vaikų kaip Judo išduota,
Išniekinta ir sutrypta ir sunaikinta...
Éjai kaip Kristus į Golgota,
I savo skausmo ešafotą.
Bet šaknys tavo gyvastį išlaikė:
Daigeliai kalas vėl į saulę pakylėti
Ir pro kančias, pro ašaras, pro naktį klaikią
Trispalvę išskleidérne véyje plazdėti.

1989 m. Rietavas

G. ŽALTIVYKSLĖ
PRIE ŽYDINČIOS OBELS

Gimtasis kaimas - užmiršta idilė:
Jaunų bernų, žirgų, mergelių, rūtų...
Daina, nušauta žalias kalne, tylis,
Medžiokalny galilia rauda pratrūkus...

O Jūs vardus lopšinėj mini véjas,
Kražantės skardžiuos ievų baltume.
Pakilk, brolau, už Lietuvą išėjės,
Ir šaukiamas pareiki sažinė ramia.

Birželių vėtroras jūs jaunystę supa,
Gelių darželiai vėl žvaigždžių pribirs...
Vardai, vardai... Ant surakintų lūpų.
Tremties lemtis širdies giesmes gaivins.

Šuneliai los. Vaikys dainų jaunystę, -
Ji kryžkeliuos aidės, mergelių širdis gels
Bet vėl Jums teks karų keliuos paklysti,
Suklikus praeitum prie žydičios obels.

Lietuvos dvasininkija turi labai senas rezistencijos tradicijas. Jau 1830-1831 m. ir 1863-1864 m. sukilimuose aktyviai dalyvavo daugiau kaip 50 Lietuvos kunigų, iš jų ir tokie žinomi vadai, kaip kun. Antanas Mackevičius, kun. Noreika ir kiti.

Vyskup Motiejus Valančių galime drasai vadinti tikruojo rezistencijos šaukui prieš caro tironiją. Jis pirmasis pradėjo kova dėl lietuvių kalbos išsaugojimo; uždraudus lietuvišką spaudą, Prūsuose organizavo knygų spaudinimą ir jų slaptą gabeminą į Lietuvą; tik jo dėka per 3 savaites Lietuvos buvo išnykės alkoholio tvaikas.

Nagrinėjant Lietuvos dvasininkijos įnašą į rezistencinę kovą sovietinės okupacijos metais, reikėtų išskirti tris pagrindiniai tos kovos etapus - aktyvioji rezistencija, tylioji rezistencija ir kova už žmogaus teises ir tautos dorą.

tardom, kankinami. Prasidėjus karui, broliai Petraičiai kartu su kitais kaliniais iš Kauno kalejimo buvo išvežti ir ties Cervene (netoli Minsko) šaudomi, tačiau per stebuklą liko gyvi. Visa tai aprašyta pulk. Jono Petručio knygoje "Kaip jie mūs sušaudė". 1944 m. vasarą broliai Petraičiai pasitraukė į Vakarus.

Ypač tragiškas likimas ištiko kun. S. Butėkui, Kauno kalejimo rūsiuose žiauriausiu būdu jis buvo kankinamas be pertraukos 25 paras: įkaitintu lygiuntu degino kūna, lupo panages, į kūnų smaigstę adatas, ant galvos dėjo geležinį lanką ir veržė. Po tokiu sadizmu kun. S. Butėkis tapo nepagdomu psychiniu ligoniu. Iš kalejimo jis išvadavo Kauno sukilėlių 1941 06 23. Mirė kun. S. Butėkis 1942 m. Palaidotas Pažuolių kapinėse, netoli Taujėnų.

Nuo pat pirmųjų dienų į aktyvą

Rainiuose, Panevėžyje, Pravieniškėse, Zarasuose ir kitur. Lietuvoje tuo metu per 2-3 dienas žvériškiausiu būdu buvo nukankinta 16 niekuo nekaltų kunigu.

Budavonės miškelyje, netoli Lankešiškių km., buvo nužudyti labai sadištiskai kankiniant trys kunigai: Vilkaviškio kunigų seminarijos profesorius dr. Justinas Dabrilas, Lankešiškių parapijos klebonas Vaclovas Balsys ir vikaras Jonas Petrika.

Skaruliuse (3 km. nuo Jonavos), dabartineje "Azoto" teritorijoje, žiauriausiu būdu kankinti ir nužudyti kunigai: Pranciškų Vitkevičius (šiu ei-lucių autorius dėdė), Skarulių parapijos klebonas; Boleslovas Vėgėlė, Veprų parapijos klebonas; Zigmantas Stankevičius, jaunus Vilniaus krašto kunigas (jie palaidoti Skarulių bažnyčios šventoriuje); Benediktas Šeivalkauskas, Rokiškio bažnyčios altariaista,

O alyvų žydėjimas 1948 m. gegužė Vilniuje. Mus tris aštuoniolikmetes studentes išvedė iš saugumo požemo - ir į sunkvežimį. Lydejo aštuoni "su žvaigždutėmis", atstatat pistoletus. Po saugumo rūsiu taip norejosi įkvėpti gaivaus gegužės oro, pažvelgti į žydinčius medžius. Mano draugė istorikė norejo pasiimti bent saujelep žemės, gal jautė, kad jos nebepamatyt.

Paneriai. Ešelonai. Atidavė mums pasus, pasakė, kad važiuojame "savo noru". Nieko sau! Dvi paras formavo mūsų ešeloną, dvi paras žvalgėmės pro grotuotą langeli ir vis spėliojome, kuriamo sastate galėtų būti mūsų tėvai. Vagone buvo vieni studentai, o paskutinę dieną igrūdo ir jauna šeimą su dvimi dukrytėmis - jaunesniajai buvo tik trys mėnesiai.

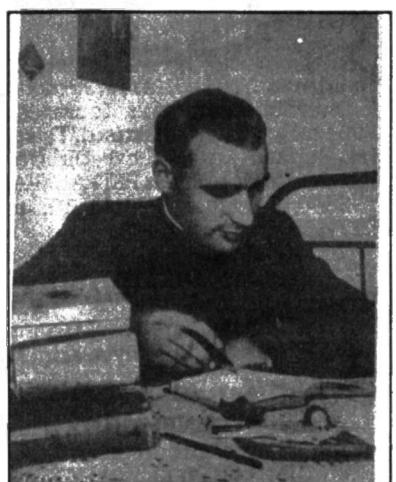
Aš jau buvau ištekėjusi, todėl į išvežimo sarašus buvo patekusi tik sesuo. Deja, paėmė mane. Saukė sesers vardo ir pavarde. Kalėjime man to irodyti nepavyko. Nepasisekė ir dabar. Sakė, kad tai mano "užsispynimas".

Visai parai buvo uždarę į karcerį. Taip ir likau "užsispypus". Tardytojas lyg ir buvo sua bejojės, ką su manimi daryti. Supratau, kad sesers nesugavo.

Iškvietė mane iš vagono pas ešeloną viršininką. Šis atejo įnėses. Tardytojas klausia, ką daryti su ta mergė, nes pagal pasą pavadė neatitinkā. Dar labiau išpykės viršininkas užriko: "O tėvas jū vienas?" Taip, atsakė tardytojas. Viršininkas visai išsiuto - tai kam dar reikėjė ji kvieсти, jei tėvas vienas, tai jos abū "banditkos", nes tėvas "buozė". Be to, juk yra Paleckio pasirašytas sarašas, ir turi būti toks žmonių skaičius. Jis nieko nekeisias. Mano likimas išspręstas, gyvenimas sugriautas. Ir visa tai tik todėl, kad tėvelis tvarkingas, darbštus žmogus." Pajudėjome. "Sudiev, Lietuva..." Pro mažą grotuotą langelį matai tik žydinčias alyvas.

Genovaitė SKARDŽIŪTĖ-DUBAUSKIENĖ

PAIANGA

Kunigas Justinas Lelešius - Grafas

senas ir liguistas žmogus; Povilas Raciukas, Joniškio gimnazijos kapelionas; Vaclovas Dambrauskas, Kuršėnų klebonas, Telšių vyskupijos kanauninkas; Jonas Navickas, Vieškūnų klebonas; Andrius Juknevičius, Merkinės klebonas ir dekanas; Jonas Tučinas, Palomenės klebonas; Valentas Balčius, Pusnės klebonas; Matus Lajuska, Molėtų klebonas ir dekanas; Jonas Daugėla, Stiernių klebonas; Stasys Baltrimas, Zarasų klebonas.

Visi jie buvo nužudyti beveik pagal vieną scenarijų - kalandų gyvius į galvą vinis, režiant nugaroje kryžius, durtuvais badant vidurius, akis, veida.

Sunkus išbandymas Lietuvos kuniams buvo ir volkiškų nacių okupacija. Aukštęs Lietuvos dvasininkai - Kauno arkivyskupas metropolitas Juozapas Skvireckas, vysk. Vincentas Brizgys, arkivysk. Mečislovas Reinys, vysk. Teofilius Matulionis savo ganytojais laiškais drasino tikiniūsius, kvietė juos maldai už Lietuvos laisvę, smerkė nekaltų gyventojų žydymą.

Jau pirmomis karo dienomis SS dalinių, užėmė Alytų, bažnyčios šventoriuje sušaudė kleboną Kostą Paulavicių ir jaunu tos bažnyčios vikaram.

Tabariskėse (netoli Kauno) naciai nužudė ramiai prie bažnyčios besimedžianti kunigą Vaclovą Stulginskį.

I nacių lagerius buvo ištremti 5

Lietuvos kunigai, o nemaža dalis buvo kalinami kalejimuose. Svarbiausias kaltinimas jiems buvo tai, kad kunigai nepadeda mobilizuoti į frontą Lietuvos jaunuoliui, o kiti net ieščiai per pamokos laikus smerkia žydų naikinimą arba net patys juos gelbsti. Kunigas prof. Alfonas Lipnūnas (Lipnickas) buvo kankinamas Štuthofo mirties lageryje, į kuri pateko 1943 m. kovo mėnesį kartu su rašytoja Baliu Šruoga ir kitais Lietuvos šviesuoliais. Jis buvo išlaisvintas, tačiau netrukus mirė.

1944 m. vasarą, artėjant sovietų kariuonėi, į Vakarus pasitraukė beveik 1/3 Lietuvos dvasininkų. Likę Lietuvos žinojo, kokia sunki dalia jų laukia netolimoje ateityje. Tų pačių metų vasarą prasidėda aktyvi rezistencinė kova prieš okupantus. Ji tapo masinė ir truko apie dešimt metų. Partizanų kova žiauriausiu ir klastin-

klebonas Edvardas Simaška, pranciškonas kunigas Petras Janušaitis (Tėvas Aloyzas). Nedzingės klebonas Zigmas Nečiūnskas, Alytaus klebonas Prahas Šliumpa, Žaslių klebonas Jonas Danyla, jauni Kauno kunigų seminarijos klerikai Bronius Strazdas, Rafaelis Sargautas, Alfonsas Svarinskas, Petras Našlėnas-Kerbelis, Jonas Ceponis, Tūbalių klebonas Petras Jasas, Juodeikių klebonas Gerardas Dunda, kunigas Juozas Poderis ir kiti.

Lietuvos dvasininkai aktyviai dalyvavo rengiant ir leidžiant partizaninę spaudą. Daugelyje to meto leidinių randame sudėtingą, tačiau be kladinių parašytų lotyniškų posakijų, šv. Raštoto citatų, todėl galime spręsti, kad šiuos leidinius rengė ir redagavo patyrę kunigai.

Partizanams buvo spaustinamos specialios maldaknygės ("Rūpintojėlis" ir kt.). Jose randame "Partizanų priesaiką", "Šklimingo pasižadėjimą", "Slapuko priesaiką", "Maldą už Tėvynę", "Maldą už Motiną", "Maldą už Lietuvos kankinius" ir kt.

"Žaliojo Velnio" (Jopo Misiūno) apygarda leido leidinių "Žalioji giria", kuri redagavo kunigas Kazimieras Tučinas.

Lietuvos dvasininkai visokeriopai rėmė partizaninį judėjimą. Partizanams buvo renkamos aukos pinigais, drabužiais, maistu. Partizanams kuniagai parūpindavo popierius, laikraštį, radijo aparatu, spaudinimo mašiną, rotoprintu, baterijų ir kitokius reikmenus. Net toks aukštas Lietuvos katalikų bažnyčios dignitorius, kaip vyskupas Vincentas Borisevičius, per Telšių vyskupijos dekanus ir parapijos klebonus įsakė rinkti maistą Žemaitijos partizanams - "Vanagams" (vadai - Alfonsas Kubilius - Balys, Vaišvila ir Šarūnas Jazdaukas - Šarūnas). Tokia veikla būdinga daugeliui Lietuvos dvasininkų.

Partizanams labai reikėjo įvairių sovietinių dokumentų (pasų, karinių liudijimų, darbo pažymėjimų, gimimo metrikų ir pan.). Todėl Lietuvos kuniagai padėjo rengti fiktyvius pasus ir dokumentus partizanams. Tai buvo labai svarbus, atsakingas ir pavojingas darbas. Rengti ir platinti fiktyvius dokumentus ypač buvo svarbu tada, kai partizaninis judėjimas Lietuvoje ėmė siplėti ir kai dauguma partizanų turėjo pasikeisti pavardes, gimimo metus, gyvenamąją vietą. Pavyzdžiu, Žemaitijos kunigas P. Gustaitis išdavė daugiau kaip 50 fiktyvių asmenų dokumentų partizanams.

(B.d.)

Povilas VITKEVIČIUS
Lietuvos dvasininkija
rezistencinėje kovoje

gaiusiu būdu buvo užgniaužta maždaug 1954 m., tačiau rezistencinės judėjimos neužgeso.

Lietuvos dvasininkai labai aktyviai ištraukė į partizaninį judėjimą 1944 m. vasarą. Daugumas tapo atskirų būrių ir apygardų karo kapelionais ir net vadas.

Vienas jymiausiu partizaninio judėjimo dalyvių yra kun. Justinas Lelešius - Grafas. Jis krito didvyrio mirtimi partizaninės kovos lauke. Nuo 1945 metų jis priklauso "Tauro" apygardos vadovai, 1946-1947 m. buvo šios apygardos karo kapelionas. Žuvė drauge "Birutės" rinktinės štabo nariais netoli Veiverių, broliu Daunoru sodyboje, netikėtai juos užklupus KGB kariuomenei.

I aktyviai partizaninė kova nuo pat jų pradžios ištraukė Skardupių (Marijampolės raj.) klebonas Antanas Ylius, Anykščių klebonas Juozas Ceponas, Vertimų kunigas Grigaitis, Lieplaukės klebonas Naslėnas, Pašilės klebonas Pranas Gustaitis, vyskupas Pranciškus Ramanauskas, Tirklių prelatas kunigas Antanas Kiela, Varsėdžių klebonas Jonas Janauskas, kanauninkas Justinas Juodaitis, Darbėnų klebonas Justinas Urbanovičius, Geguzinės klebonas Stepas Rudžionis, Ciobiškių vienas Liudvikas Puzonas, Musninkų klebonas Alfonsas Ažubalis, Ukmergės

1991 m. birželis

TREMTINYS

4

MUMS RAŠO

Ką kalba faktai

Šiandien, kai situacija gali pasikartoti, noriu prisiminti kai kuriuos faktus. Tada gerai matysime, kad Sausio perversmas Lietuvoje buvo suplanuotas ir specialiai rengiamas. Prisiminkime viską iš eilės, o išvadas tegul dar patys skaitytojai.

Prie sausio 13-ąja vienas deputatas primygintai reikalavo, kad Lietuvos Respublikos AT pirminkino apsauga būtų pakeista, kad jos imtuosi Vidaus reikalų ministerijos darbuotojai. Gal tie, kurie perėjo į OMON'ą?

Jau prasidėjus tragedijoms išvikiams, deputatas K. Antanavičius primygintai reikalavo, kad AT rūmų gynebai būtų prašomi išskirstyti. Kodėl? Tačiau ačiū gynėjams, jie nesiskirstė ir tuo pakirto šetono užmačias.

Sausio 13-osios sumanymas neįvyko, prasidėjo naujos akcijos. Kaičių emisarai pasipylė po Lietuvą,

kišydami žmones. Jie pradėjo savaip aiškinti priimamus įstatymus, juos neigdami ir painiodami. Sausio 18 d. J. Požela susitikime Klaipėdoje reiškė pretencijas Aukščiausiajai Tarybai dėl asginavimų Krašto apsaugai. Bet taj atnaujintas valstybingumo pozymiu!

Kairieji nepritaria ir tam, kad atsiskyrėme nuo Sovietų Sąjungos valiutinio fondo: juk Maskvai sumažės iplaukos. Jie norėtų, kad Lietuva "paibūtų" Sąjungoje sudarant sutartis. Kairiesiems nepatinka, kad Lietuvos Aukščiausioji Taryba gerai sutaria su dabartine Ministeriu Taryba.

Klaipėdoje per kariškių ir TSKP 6-aji televizijos kanala buvo transliuojamas kariškių ir TSKP Klaipėdos atstovų susitikimas su V. Beriozovu. Buvo įdomu klausytis, kaip vienas iš LDDP lyderių drg. Beriozovas, paklaustas, kokie santykiai LKP/TSKP/ ir LDDP,

atsakė, kad "mūsų viskas sutampa, tik dėl sausio 13-osios išvykų nuomones skiriast".

Itamp didinti "labai reikėjo". Iš to "didelio reikalo" susibūrė Praeities, atsiptrašau, Ateities forumas. Po kurio laiko "buvisiųjų" forumas pareiškė, kad reikėtų sudaryti sutartį su sovietais kokiems trejims metams.

Kodėl trejims? Ogi todėl, kad po trejų metų baigsis AT deputatu kadencija, o kitus rinkimus jau tikisi laimėti kairieji. Jie jau dabar tam rengiasi: skaldo, priesina ir kursto tautą, kad tik suklaudintu prieš rinkimus. Su priešinus žmones, išgarbinus vieną asmenybę, galima rinkimus ir laimeti, o jau tada ir tėvai atviras į "naujai atsinaujinusią" federaciją.

Drg. Brazauskas iš Vilniaus susikviečia pasitarimui pedagogus - LDDP narius. Po pasitarimo nuviliūja per Lietuvą mokytojų streikai... Dėl atlyginimų! O Dieve! Ar galėjo tuo kas patiketėti? Ar būtų tuo patikėjė mūsų tautos knygnešiai? Ar būtų tuo patikėjė J. Basanavičius, V. Kudirkos ir kt. Šventėliai?

Dar skaudesnis išvykis - Žemdirbių sąjungos mitingas. Kairiųjų emisarai to važinėjo po Lietuvos kaimus "aiš-

kindami" AT priimamus žemės ūkio įstatymus /kokie blogi jie bus/, kol dalį valstybių nuteikė prieš AT ir Vyriausybę. Na, o po to jau nesunku buvo organizuoti nuvežti į Vilnių, į mitingą. Kam tas mitingas buvo reikalingas, buvo aišku ta pati vakara pažiūrejus Maskvos TV programą "Vremia", paklausius jos komentarų. Taigi mūsų žemdirbiai tapo žaisliuku žemvaldžių rankose. Jie nekalti, juos suklaidino, o Vilniuje viskas jau buvo parengta. Prie mitingų rūmų knibždėte knibždėjo įvairaus plauko provokatoriai. Vilniusų sajunginio padalumo imonėse buvo išdalytos atmintines, kaip elgtis to mitingui metu. Kam tas mitingas buvo reikalingas, gerai matėsi Kalnų parke, pasiklausius "buvisiųjų" ir kairiųjų kalbų. Ypač įdomu buvo klausytis poetė Jasukaitės kalbos. Mes vis nesulaukiame jos gulantis ant bėgių, kaip kad karštai iš mums žadėjo, kad neiševertų mūsų kareivelių. O mitingu metu ji net neprisiminė išvakarėse žuvusios OMON'o aukos ir kitų aukų, besikankinančių ligoninėse nuo sadistinių OMON'o išpuolių. Ji karštai gynė jedinstvininkus ir į juos panašius. Mielai Lietuvos žmo-

nės! Argi neaišku, kur veda visokie "ateities forumai", žemvaldžių sąjungos ir buvę LKP vadovai /šiuo metu persidažę į LDPP/. Juk jie visi skuba, kad Lietuva neatsiliktų ir kartu su kitomis respublikomis pasirašytų "atnaujintos" federacijos sutarį. Ar Jums, miejėji, neaišku, kad prie Laptevų jūros dar daug vienos lietuviams. Todėl mūsų reikia būti stipriems, vieninges, susitelkusiems, tačiau ir atsargiemis: kad dar kartą LKP/LDPP/ "neparėžtų" mūsų saulės iš Maskvos, nuo kurios sibirietiško šalčio, kaiži nome, ne kartą sustingo ir mūsų kūnas ir dvasia.

Kreipiūosi į visas kairiųjų jėgas, gal paklausykime AT pirminkininko V. Landsbergio prašymo neskaldytą ir nekiršinti tautos, kol nebūs įtvirtinta Lietuvos nepriklausomybė. Nestabili padetis Lietuvos skatinas sovietus imtis agresyviai veiksmu prieš mus. Tai padrode birželio 3 d. išvykai. Tad nebūkime aki.

Dionizas VARKALIS

KLAIPĖDA

Juozas KERYS, Antano, g. 1892 m. Kauno Centrinio pašto tarnautojas. Suimtas 1945 m. vasario 9 d. Kaune, Prūsų 6-1 (dab. Lietuviai 8). Devynias dienas kalėjo Pravieniškėse, o tu pačiu metu gegužės men. ji matė Sverdlovsko srt., Severny Uralsk, 305 filtruojamų lageryje. Kartu kalėjusių ir apie jo likimą žinančią ieško Napoleonas Jurgis KERYS, 233005 Kaunas, Lietuviai 8-1, tel. 204827.

Buv. politkalinis Jonas STAŠAITIS, Jono, g. 1911 m. Manoma, kad kalėjo Archangelsko lag. Ką nors žinančią, apie jo likimą ieško Liudas STAŠAITIS, Kėdainiai, Žemaitės 8-2.

AT SILIEPKITE!

Buv. politkalinių 1949-1954 m., kalėjusių prie Angaros ir Lenos upių, Angarago ir Dolstrojaus lag., 1954 m. dirbusių Ust-Kuto raj., Osistrovo gyv. (Lenos laivų statybos imonėje) OLP 402, ieško Jonas PETRAUSKAS, 235840 Gargždai, Paupio 10, tel. 52727.

Kairėje J. Greicius ir J. Lazauskas.

Juozas LAZAUSKAS iš Lazdijų kalėjo Karagandos lageriuose. Jo ieško Jonas GREICIUS 234400 Raseiniai, Savanorių 3.

Morta NAUJOKAITĖ su motina ir seserimi ištremtos iš Tauragės ir 1954 m. gyveno Irkutsko srt., Taišeto raj., Bairanovkos savchoze. Dirbo buhaite. Jos ieško Jonas PETRAUSKAS, 235840 Gargždai, Paupio 10, tel. 52727.

Eduardas ANDRIUŠKA, Prano, g. 1924 m. Andriušku šeimą 1948 m. ištrėmė iš Plungės raj. į Buriat Mongolią. E. Andriuška mokesi Vilniuje ir tremties Švengė. 1949 m. dirbo pram-kombinate inžinieriumi Šakiuose. Ką nors žinančią apie jo likimą ieško Česlovas ANDRIUŠKA, 235640 Plungė, Kaštonų 7, tel. 54910.

SKELBIMAI

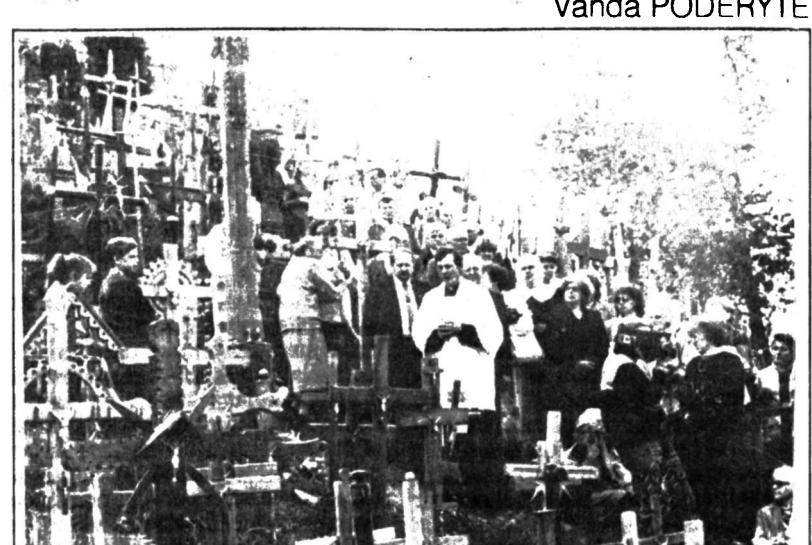
Liepos 27 d. 12 val. Radviliškyje, prie bažnyčios, išvyks Tremtinys' seminaras.

Norinčius dalyvauti prašome kreiptis į S. Janušonienė, 235120 Radviliškis, Pionierių 19-3; Baranauskiene, tel. 54621; Kubiliene, tel. 52303.

Birželio 30 d. 11 val. Vytauto Didžiojo universitete (Kaunas, Daukanto 28) išvyks "Tremtinys" spaudos seminaras.

Prašome miestų ir rajonų skyrių komandiruoti po vieną asmenį, taip pat prašome atvykti autorius pagal vardinius pranešimus.

Redakcija

Tremties pradžios 50-mečiui paminėti Laptevų jūros ir Jakutijos tremtinį 1991 m. birželio 8-9 d. konferencijos - susitikimo 521 dalyvio

PAREISKIMAS

Mes, 1941 m. Laptevų jūros ir Jakutijos tremtiniai, susirinkę paminėti tremties 50-metį, šiuo sunkiu Lietuvai metu reiškiame pasitikėjimą ir paramą Lietuvos Respublikos Parlamentui ir Vyriausybei.

Mes smerkiame visus priešiškus veiksmus, stabdančius visišką Lietuvos Nepriklausomybės atstatymą.

Priimta vienbalsiai.

J. MARKAUSKAS
Renginio vedėjas
ŠIAULIAI, 1991 m. BIRŽELIO 9 d.

Redaktorė Vanda PODERYTĖ,
lit. redaktorė Ona BALČYTENĖ,
techninė redaktorė Birutė OKSAITĖ

TREMTINYS

1991 m. birželio 19 d. Nr. 12(45). SL 289. Kaina 25 kap.
Mūsų adresas: 233000 Kaunas, Donelaičio 70^b, tel. 209530

Redakcija: Liudas DAMBRAUSKAS, Algirdas MARKŪNAS, Natalija PUPEIKIENĖ, Dalia KUODYTĖ, Juozas ENČERIS, Alfredas SMAILYS